

Zašto si pametniji nego što misliš

Misliš li da si pametan? Šta to uopšte znači biti pametan? Mnogi veruju da je sve u dobijanju dobrih ocena u školi i dobrih rezultata na testovima. Brojni su oni koji misle da biti pametan znači da možeš:

- da zaista dobro čitaš
- da brzo rešavaš matematičke probleme
- da nabrojiš gomilu činjenica
- da razumeš sve o kompjuterima

Da li si znao da su imena četiri
Popajeva nećaka Pajpej, Pipej,
Papej i Pupej!?!

Dakle, šta *ti* misliš da znači biti pametan?

Evo nečega što će možda da te iznenadi. Nisi pametan samo zato što dobijaš dobre ocene, imaš dobre rezultate na testovima i pamtiš činjenice. U stvari, postoji mnogo drugih načina da pokažeš svoju pamet – kroz umetnost, muziku, sport, kroz odnos prema prirodi i prema drugim ljudima, preko svojih emocija (da pomenemo samo neke). U ovoj knjizi otkrićeš da postoje različite vrste pameti.

U poslednjih sto godina stručnjaci su često koristili IQ testove da bi odredili koliko je neko pametan. IQ je skraćenica za *koeficijent inteligencije* i on predstavlja meru nečije uspešnosti na testu inteligencije. Na tom testu rešavaš matematičke probleme, određuješ značenje reči, crtaš, napamet ponavljaš brojeve po sećanju i rešavaš druge zadatke. Možda si već bio na nekom IQ testu.

Mnogi misle da je IQ test najbolji način da se izmeri nečija pamet. Međutim, IQ testovi nisu savršeni i ima mnogo toga što ti ne mogu reći. Oni ne mogu da predvide čime ćeš da se baviš kad odrasteš, niti šta možeš da postigneš u životu. A pitanja u testu mogu da odražavaju predrasude ili mišljenja onih koji su ih smislili. Osim toga, nijednim testom ne može da se testira sve. Pitanja ti često ne pružaju najbolju mogućnost da iskažeš raznovrsnost svoje pameti. IQ testovi uglavnom su usredsređeni na to koliko čovek dobro barata rečima i brojevima, a zanemaruju druge važne stvari kao što su muzički i likovni talenat, smisao za prirodu i sposobnost za snalaženje u društvu.

U poslednje vreme ljudi su stavili pod sumnju ideju da su IQ testovi najbolja merila inteligencije. Jedan od njih je psiholog i profesor sa harvardskog univerziteta, koji se zove dr Hauard Gardner. Zahvaljujući delimično i njegovom radu, stručnjaci sada imaju sasvim novu ideju o tome šta znači biti pametan.

Teorija višestrukih inteligencija

Budući da su IQ testovi ograničeni i da se ne bave širokim rasponom sposobnosti koje ljudi često pokazuju i koriste, dr Gardner sugerise da oni nisu pravo merilo za to koliko je neko zaista pametan.

Mišljenje dr Gardnere je da ne postoji samo *jedan način* na koji neko može da bude pametan, već *više različitih načina*. Svoja istraživanja na deci i odraslima iskoris-

tio je da više sazna o tome kako ljudi uče. Dr Gardner je otkrio da ljudi izgleda uče i pokazuju svoju pamet na više načina. On je takođe primetio da su različiti delovi mozga povezani sa različitim vrstama pameti. U njemu se rodila ideja (ili teorija) kojom se objašnjava širok spektar sposobnosti koje je uočio. Svoju ideju nazvao je *teorija višestrukih inteligencija* (ili kratko *teorija VI*).

Kad razmislite o tome, ideja dr Gardnera o različitim vrstama inteligencija ima smisla. Ima mnogo primera ljudi koji se nisu dobro pokazali na IQ testovima, ili koji čak nikad nisu ni bili testirani u onome za šta su dobri, ali koji su očigledno veoma sposobni na mnogo drugih načina. U takve možemo da uključimo ljude koji slikaju, planinare, sklapaju poslove, istražuju prirodu ili pronalaze nove mašine. Naravno da možeš da ostvariš i dobar rezultat na IQ testu i da se nečim od toga baviš, ali rezultati tvog testiranja neće nužno pokazati sve za šta si dobar.

Teorija VI kaže da postoji osam različitih vrsta inteligencija – osam načina da se bude pametan! (Možda ih ima i više, ali još uvek nisu identifikovani.) Svaka od tih različitih inteligencija može da se opiše određenim osobinama, aktivnostima i interesovanjima.

Kad je dr Gardner objavio knjige o svojoj teoriji, on je dao i imena pomenutim različitim vrstama inteligencija. Evo osam vrsta pameti o kojima on govori: (1) lingvistička inteligencija, (2) muzička inteligencija, (3) logičko-matematička inteligencija, (4) prostorna ili spacijalna inteligencija, (5) telesno-kinestetička inteligencija, (6) interpersonalna inteligencija, (7) intrapersonalna inteligencija i (8) naturalistička inteligencija.

Već gotovo 20 godina proučavam rad dr Gardnera. Tokom tog vremena napisao sam brojne knjige o višestrukim inteligencijama. Ali budući da sam mnoge godine proveo podučavajući decu, želeo sam da napišem knjigu koja bi pomogla mladima. Nadam se da ću objasniti teoriju VI tako da je lako razumeš, zato što mislim da je za dete kao što si ti važno da iskoristi u što većoj meri *sve* vrste svoje pameti.

Da bih olakšao stvari, upotrebio sam jednostavnije reči da opišem tih osam vrsta inteligencija.

- 1 **Jezička pamet** (lingvistička inteligencija): ljubitelj si reči i načina na koje se one koriste u čitanju, pisanju ili govoru. Možda uživaš u igri reči i u igrama s rečima, stranim jezicima, pričanju priča, kreativnom pisanju ili čitanju. Više o ovoj vrsti inteligencije naći ćeš u glavi 1.
- 2 **Muzička pamet** (muzička inteligencija): razumeš muziku, ritam, melodiju i zvučne motive. Imaš uvo za ton i intonaciju. Možda ceniš mnoge različite vrste muzike i uživaš u aktivnostima kao što su pevanje, sviranje nekog instrumenta, slušanje CD-a ili ideš na koncerte. Više o ovoj vrsti inteligencije naći ćeš u glavi 2.
- 3 **Logička pamet** (logičko-matematička inteligencija): uživaš da otkrivaš rešenja i razumeš se u matematičke postavke, voliš da pronalaziš obrasce, a prirodne nauke su ti zabavne. Možda voliš zagonetke, probleme, kompjutere, da stvaraš sopstvene šifre ili da obavljaš naučne eksperimente. Više o ovoj vrsti inteligencije naći ćeš u glavi 3.
- 4 **Slikovna pamet** (prostorna ili spacijalna inteligencija): voliš da posmatraš svet i uočavaš njegove zanimljivosti. Možda imaš sposobnost da u svesti stvoriš predstavu stvari ili slika. Možda umeš da na osnovu onoga što si video, koristeći maštu, prikažeš svoje vizije drugima kroz slikarstvo, dizajn, fotografiju, arhitekturu ili pronalazak. Više o ovoj vrsti inteligencije naći ćeš u glavi 4.

- 5 **Telesna pamet** (telesno-kinestetička inteligencija): deluješ skladno i dobro se osećaš u sopstvenom telu, koje koristiš da bi savladao nove veštine ili da bi sebe izrazio na različite načine. Mogao bi da budeš sportista ili da svoje telo iskažeš kroz umetnost igrajući ili glumeći. Ili te možda više zanima da nešto stвориш rukama i baviš se ručnim radovima, modelarstvom ili popravkom stvari. Više o ovoj vrsti inteligencije naći ćeš u glavi 5.
- 6 **Društvena pamet** (interpersonalna inteligencija): zainteresovan si za druge i za njihove međusobne odnose. Možda si član đacke uprave u školi ili si u grupi za učeničko posredovanje, možda imaš mnoštvo prijatelja, uključen si u aktivnosti sredine u kojoj živiš ili, jednostavno, uživaš da budeš deo neobaveznih društvenih grupa. Više o ovoj inteligenciji naći ćeš u glavi 6.
- 7 **Lična pamet** (intrapersonalna inteligencija): svestan si sopstvenih osećanja i razumeš ih, znaš u čemu si dobar, a u kojim oblastima želiš da se još usavršavaš. Često bolje razumeš sebe nego što te drugi razumeju. Možda vodiš dnevnik, praviš planove za budućnost, razmišljaš o prošlosti ili sebi postavljaš ciljeve. Više o ovoj inteligenciji naći ćeš u glavi 7.
- 8 **Prirodnačka pamet** (naturalistička inteligencija): imaš dar zapažanja i voliš da identifikuješ i klasifikuješ stvari kao što su biljke, životinje, kamenje. (Ako živiš u gradu, možda klasifikuješ druge stvari, kao što su kompakt diskovi ili evidentiraš kako se oblače tvoji drugovi.) Sigurno voliš da budeš na otvorenom i možda si zainteresovan za baštovanstvo, brigu o kućnim ljubimcima, kuvanje ili bavljenje ekološkim pitanjima. Više o ovoj inteligenciji naći ćeš u glavi 8.

O ovoj knjizi

Narednih osam poglavlja detaljno će objasniti svaku od osam vrsta pameti. Dok ih budeš čitao, pokušaj da uočiš u kojoj vrsti inteligencije najjasnije vidiš sebe, a u kojoj svoje prijatelje, članove porodice, pa i svoje nastavnike. Ova knjiga će ti pomoći da shvatiš ko si i šta bi mogao da budeš. I ne samo to, ona će ti takođe pomoći da shvatiš ljude i da se bolje slažeš sa onima oko sebe – braćom, sestrama, roditeljima, prijateljima, nastavnicima i ostalima. Shvatićeš da su svi dobri u različitim stvarima i da imaju različite ideje o tome kako se nešto radi, što će ti olakšati da ih razumeš, da se uklopiš s njima, pa čak i da učiš od njih. Tako će ti možda ova knjiga pomoći da pohvataš košarkaške "fore" od svoje telesno pametne starije sestre, da učiš od svog nastavnika koji poseduje logičku pamet, ili da se bolje slažeš sa svojim prijateljem koga odlikuje lična pamet.

Evo i dobre vesti: *ti već poseduješ svih osam vrsta pameti*. Zaista! Nisi pametan na samo jedan način. U različitom stepenu imaš sve vrste pameti koje ove knjiga opisuje. To ne znači da si odličan u svemu (niko nije *tako* dobar), ali *imaš* neku sposobnost iz svake od ovih oblasti. Dok budeš čitao o različitim inteligencijama verovatno ćeš otkriti da vidiš makar mali deo sebe u svakoj od njih. Tako si već osam puta pametniji nego što si bio pre nego što si ovo pročitao.

Evo još dobrih vesti:

- *Sve ove vrste inteligencija su različite, ali su takođe i jednake*. Nijedna od inteligencija nije bolja ili važnija od drugih.
- *Bez obzira na to kakvu sposobnost poseduješ u bilo kojoj od navedenih inteligencija, možeš da je istražiš, unaprediš i razviješ*. Bilo da imaš problema i sa samim izgovaranjem reči "vokabular", bilo da si budući pisac bestselera, možeš da postaneš jezički pametniji. To je samo jedan primer, ali shvatio si, zar ne?

- ***Možda znaš u čemu si najbolji, ali to ne znači da si ograničen na jednu vrstu inteligencije.*** Možda si telesno pametan – čestitamo! – ali ne dozvoli da te to odvoji od radosti čitanja, samo zato što se za to koristi druga vrsta inteligencije (jezička pamet).
- ***Ima mnogo različitih načina na koje možeš da budeš pametan u svakoj od navedenih inteligencija.*** Na primer, ako si jezički pametan možda ćeš otkriti da si prvoklasan govornik, ali ne tako dobar pisac. Ili ako si telesno pametan, možda ćeš zaključiti da nisi baš dobar u fudbalu, ali da si odličan plivač. Uz nešto rada, možeš još da unaprediš svoje jake strane i da popraviš slabe.
- ***Različite vrste pameti zajednički učestvuju u gotovo svemu što radiš.*** Na primer, možda misliš da se kod slikanja radi samo o posedovanju slikovne pameti. Pogrešno! Kod slikanja može da se koristi telesna pamet da bi se ostvarile različite tehnike korišćenja četkice, prirodnjačka pamet koja izoštrava oko za detalje ili čak lična pamet da bi se došlo do ideje za sliku. Većina aktivnosti oslanja se na više različitih vrsta pameti, a ne samo na one najočiglednije. Znači, kao što je za slikanje slike potrebno više od slikovne pameti, obično je potrebno više od jedne vrste inteligencije da bi se uradilo bilo šta – da se glumi, pišu priče, igra fudbal ili programira kompjuter.
- ***Navedenih osam vrsta inteligencija sreće se u svim kulturama, svim zemljama i u svim starosnim grupama.*** Dakle, bez obzira na to ko si i odakle si – bez obzira na to kojih si godina i kakvog porekla – ti poseduješ svaku od tih različitih vrsta inteligencija u nekom obliku. Na tebi je da svaku razviješ najbolje što možeš.

Naprosto svuda oko sebe možeš da uočiš znake višestrukih inteligencija na delu. U komšiji koji ima lepu baštu možeš da vidiš prirodnjačku i slikovnu pamet. Ličnu pamet možeš da ustanoviš kod svog brata koji stalno nešto upisuje u dnevnik, a muzičku pamet kod majke koja tako lepo peva. Možda ti u školi matematiku predaje nastavnik koji poseduje logičku pamet, a sociologiju nastavnik koga odlikuje društvena pamet. Možda imaš prijatelja koji poseduje telesnu inteligenciju, pa ume da žonglira ili lično pametnog rođaka koji je pokrenuo sopstveni biznis. Različite vrste inteligencija možeš da uočiš u telesno pametnom vozaču autobusa kojim ideš u školu, ili u društveno pametnom prodavcu u bakalnici. Kud god da se okreneš – u kući, u učionici, na javnom mestu – uočavaš različite vrste pameti na delu.

Može da se desi, međutim, da različite vrste pameti najlakše primećuješ kod sebe samog. Uostalom, s kim provodiš najviše vremena? Sa sobom, naravno. Ukoliko ti višestruke inteligencije nisu jasne, i to je u redu. Ova knjiga će ti pomoći da ih prepoznaš i iskoristiš najbolje što možeš.

Svi mi svakoga dana koristimo svih osam vrsta inteligencija, ali je svako od nas jedinstven u tome kako ih iskazuje. Na neki način to je kao da su ove vrste inteligencija različite note muzičke skale: c, d, e, f, g, a, h, c. Svako od nas je kao različita pesma komponovana od ovih osam nota. Način na koji kombinujemo note je jedinstven, i zato nijedna pesma nije sasvim ista. Kad upotrebiš sve svoje inteligencije u najvećoj mogućoj meri – na svoj jedinstveni način – ispunićeš svet divnom melodijom, kakvu niko drugi ne ume da izvede!

Autoru ove knjige možeš pisati na sledeću adresu:

Dr Thomas Armstrong
C/o Free Spirit Publishing
217 Fifth Avenue North, Suite 200
Minneapolis, MN 55401-1299

ili na i-mejl: help4kids@freespirit.com.

Jezička pamet

Kratki kviz

Da li:

- voliš da čitaš?
- rado pričaš priče?
- pišeš priče ili pesme?
- uživaš u učenju stranih jezika?
- raspolazeš dobrim rečnikom?
- voliš da pišeš pisma ili i-mejl poruke?
- uživaš da s drugima razgovaraš o pojedinim idejama?
- dobro pamtiš imena i podatke?
- igraš igre rečima kao što su rebusi, zagonetke i ukrštene reči?
- voliš da istražuješ ideje koje te zanimaju i da čitaš o njima?
- da li se zabavljaš igrajući se rečima (kalamburi*, razbrajalice, rime)?

Ako si odgovorio DA na bilo koje od navedenih pitanja,
onda si upravo otkrio neke od oblika svoje jezičke pameti!

* kalambur – igra rečima istog ili sličnog glasovnog sklopa, a različitog značenja

Šta znači biti jezički pametan

Ako voliš reći i načine na koje one mogu da se upotrebe u čitanju, pisanju i govoru onda poseduješ jezičku pamet. Možda si osetljiv na to kako reči zvuče, šta znače i kako se koriste. Možda uživaš u tome da se poigravaš rečima ili da izmišljaš igre s njima. Ovu vrstu inteligencije iskazuješ time što si dobar pesnik ili pisac, "knjiški moljac", izvrstan pripovedač, ubedljiv diskutant ili ekspert za strane jezike.

Ti si već jezički pametan shvatao ti to ili ne. Čitanjem ove knjige, čak i ako ti je teška, već dokazuješ da poseduješ jezičku pamet. Kad razgovaraš sa svojim, čitaš sportsku stranu u novinama ili svoj omiljeni strip, pišeš i-mejl poruke ili pisma prijateljima, pokazujete da si jezički pametan.

Šta tvoja jezička pamet može da učini za tebe?

- Možeš da komuniciraš s drugima govoreći ili pišući.
- Može da ti koristi da budeš dobar đak. Mnoge aktivnosti u školi imaju veze s jezičkom pameću – čitanje, pisanje, pamćenje činjenica, izlaganje u razredu, diskusije o pojedinim idejama.
- Možeš da posetiš nova mesta, sretnoš zanimljive ljude i vidiš zagonetne stvari – i sve to kroz knjigu.

Svi su jezički pametni. Ako ti ikad neko dođe i kaže: "Mislim da nisam jezički pametan", možeš da mu odgovoriš: "Samim tim što si mi to rekao, pokazao si da si jezički pametan!" (jer je dotični koristio reči da bi ti to saopštio).

Evo šta sve možeš svakodnevno da radiš, a za šta ti je potrebna ova vrsta inteligencije:

da čitaš (knjige, časopise, novine i stripove) • pišeš pesme i priče • pišeš i izvodiš skečeve • vodiš dnevnik • pričaš priče • pričaš viceve • pišeš pisma, zabeleške ili i-mejl poruke • zalažeš se javno za ciljeve u koje veruješ • repuješ • slušaš govorne emisije, šou-programe ili radio igre • gledaš filmove • slušaš knjige snimljene na traku.

GOVORNA REČ

Biti jezički pametan znači posedovati sposobnost dobre komunikacije. Koji je najjednostavniji način komunikacije? Razgovaranjem i slušanjem, a to je ono što svako i svuda radi svakoga dana. Govor je temeljni deo jezičke pameti. Zašto ljudi govore? Da bi komunicirali, inspirisali, ubedili, vodili, poučavali i zabavili. To je "puna kapa" razgovora!

Pomisli samo koliko često se koristiš govorom tokom dana. Razgovaraš s društvom u školi. Odgovaraš na pitanja nastavnika. Govor koristiš i da bi se prepirao sa bratom ili sestrom o svemu i svačemu – ili da podučiš mlađu sestru kako da reši matematički problem. Govor možeš da koristiš da bi ubedio ljude da se pridruže nekoj akciji ili da

kupovinom nečega prilože novac u školski fond. Sve su to vidovi iskorišćavanja jezičke pameti.

Možeš da imaš problema s čitanjem i pisanjem, ali da i pored toga i te kako poseduješ jezičku pamet tog načina na koji govoriš. Mnogi ljudi koji su proglašeni *disleksičnim*, to jest *nesposobnim za čitanje*, su, međutim, odlični pripovedači, govornici, glumci, zabavljači ili političari. Primeri za to su glumci Tom Kruz, Selma Hajek i Vupi Goldberg i muzičari Šer i Džon Lenon.

Ako si dobar govornik (i slušalac) možda si od onih kojima se ostali okreću kad treba da se održi govor. Možda si poznat kao neko ko dobro priča priče ili kao "razredni zabavljač". Možda blistaš u usmenom odgovaranju. S druge strane, možda te plaši pomisao da treba da stojiš pred grupom ljudi ili da digneš ruku na času.

Ukoliko ne voliš da javno govoriš, neka ti kao uteha posluži podatak da i mnogi drugi (uključujući i odrasle) takođe to ne vole. Dakle, šta je to što je mučno u pričanju? Mnogi ljudi ne vole da privlače pažnju na sebe. Ili se plaše da će reći nešto glupo.

Ako se plašiš da govoriš na času:

- Pažljivo slušaj ono što drugi govore na času.
- Počni da govoriš češće. Pokušaj da svakoga dana govoriš malo više. Ne moraš sve odjednom.
- Neka te ne brine šta ko misli dok ti pričaš.

Ako se plašiš usmenog referisanja ili javnog nastupa:

- Ne zaboravi da dišeš. Zvuči kao da je razumljivo samo po sebi, ali ipak pokušaj. Disanje će ti pomoći da se smiriš.
- Govori glasno, jasno i polako. Verovatno ćeš poželeti da šapućeš, mrmljaš ili požuriš – ali ako to učiniš, možda ćeš morati da počneš ispočetka.
- Vežbaj pred nekim kao što je dobar prijatelj ili roditelj. Navici ćeš se da govoriš glasno i osetiti kako izgleda izlagati pred publikom koju, doduše, čini jedna osoba, ali to će ti olakšati nastup pred brojnijom publikom.
- Obeleži važna mesta u konceptu svog referata, tako da možeš lako da ih pronađeš dok govoriš. Ako budeš dovoljno vežbao, možda ćeš ustanoviti da ti beleške više i nisu potrebne!

Da li si znao?

Čuveni govor Martina Lutera Kinga "Imam jedan san" proglašen je jednim od najvećih primera *retorike*, ili ubedljivog govora, dvadesetog veka. Da bi pročitao ovaj govor, poseti veb-sajt američkog Nacionalnog muzeja ljudskih prava:

www.mecca.org/~crights/dream.html

Da li si znao?

Čak i ako mucaš možeš da budeš veliki govornik, pripovedač ili glumac. Slavni primeri za to su i Vinston Čerčil (britanski premijer tokom drugog svetskog rata), Nikolas Brendon (glumac, Ksander iz filma "Bafi, ubica vampira") i Džejms Erl Džons (glumac čijim glasom govori Dart Vejder u filmu "Ratovi zvezda").

Držanje govora ne mora da bude zastrašujuće. Može da bude tako zabavno i jednostavno kao pričanje šala ili priča prijateljima.

Pričanje šala i priča je dobar način da se ljudi zabave, ali je ujedno i nešto veoma važno.

Pripovedači su oduvek bili cenjeni u raznim kulturama širom sveta. Oni ne samo što su zabavljali slušaoce, već su često bili čuvari istorije i mitova svoje zajednice. Na ovaj način takođe su vekovima s kolena na koleno prenošene porodične hronike i verski običaji.

PISANA REČ

Kad bolje razmisliš, čitanje je jedna od najčudesnijih sposobnosti koje postoje. Reč je samo o običnim tragovima štamparske boje na papiru. Kako si onda u stanju da u njima nađeš smisao? Pogledaj samo reč *mačka*. Samo pet znakova na papiru, tri različitog i dva istog oblika. Ali kad pročitaš te znake verovatno počneš da misliš na svoju mačku (ako je imaš) ili na druge mačke koje znaš ili si ih video.

Kako sve to možeš da zamisliš na osnovu samo pet znakova? Niko to stvarno ne zna. Nekako, na način koji naučnici još uvek sasvim ne razumeju, ti si u stanju da gledaš u te znake (i u sve ostale na stranici) i da u njima nađeš smisao.

Sposobnost čitanja otvara sva moguća vrata u svet znanja i mašte. Možeš da sediš na svom krevetu ili u školskoj klupi, a da odjednom budeš prenet u stari Egipat, ili u raketni brod upućen u svemir, ili u podmornicu duboko ispod površine okeana. Čitanje knjige je kao ulazak u potpuno novi svet.

Kakve knjige najviše voliš da čitaš? Neki ljudi imaju svoje omiljene autore, kao što su Dž. R. R. Tolkin, Dž. K. Rouling, Žil Vern ili Mark Tven i nastoje da pročitaju sve njihove knjige. Drugi vole određeni *žanr*, ili vrstu knjiga, kao što su kriminalistički, naučno-fantastični, kaubojski ili ljubavni romani, poezija ili dramski tekstovi. Poneko voli naučno-popularne knjige ili časopise o životinjama, prirodi, istoriji, automobilima ili svemirskim letovima. Drugi pak nemaju neki određeni metod u odabiranju knjiga – jednostavno čitaju šta god im se sviđa.

Postoje različiti pristupi čitanju knjiga i to saznanje može da ti bude od pomoći i u školi i van nje. Možeš da čitaš iz zadovoljstva ili zbog sadržaja. Ponekad i zbog jednog i zbog drugog.

Ima stvari koje *moraš* da pročitaš u školi, kao što su udžbenici, priručnici i lektira. Nešto od toga te možda zaista zanima, a nešto ne. Kad nisi zainteresovan verovatno želiš da štivo što brže pročitaš da bi stekao predstavu o čemu je reč. Čitanje zbog sadržaja je rešenje za takve knjige i materijale.

Ta vrsta čitanja naziva se letimično ili orijentativno čitanje. Ono može da se sastoji u odabiru ključnih reči i glavnih rečenica (obično prvih rečenica u pasusu). Takođe u naslovima i podnaslovima poglavlja treba da tražiš ostale bitne rečenice i informacije. Uz to, slike i grafikoni mogu da ti pomognu da stigneš do suštinskog značenja teksta.

Čitanje, međutim, može da bude veliko zadovoljstvo i uživanje. Da bi zaista uživao u knjizi, trudi se da čitaš "natenane". Čitaj tempom koji tebi odgovara, ili čak i nešto sporije, da bi osetio draž reči i priče. Dopusti sebi da usporiš i oslušneš zvuk reči u svojoj glavi, zamisliš mesto radnje ili razmisliš o idejama koje

Da li si znao?

Naučnici nam otkrivaju da ljudi koji koriste jezik znakova – uključujući i osobe oštećenog sluha – pri komunikaciji uglavnom koriste centre u mozgu zadužene za jezičku pamet.

Da li si znao?

Čitanje iz zadovoljstva ili zabave takođe se naziva i "ludičko čitanje". Reč ludički potiče od latinske reči *ludere*, što znači igrati se.

knjiga nudi. Pisci obično veoma pažljivo biraju reči. Njihov izbor reči čini da govor ličnosti iz dela zvuči stvarnije, a čak može da na stranicama knjige dočara zvukove iz prirode (šum kiše koja pada, pucketanje vatre, huk vetra).

Pokušaj da glasno pročitaš deo neke od svojih omiljenih knjiga. Da li reči deluju zabavnije ili ozbiljnije kad se čitaju naglas? Pokušaj da zabeležiš svoje reagovanje na priču ili na nešto što kaže neki od likova iz nje. Možda ćeš čitajući dobiti ideju i poželeti da napišeš sopstvenu priču ili da nacrtas neki lik, napraviš model nekog mesta iz knjige ili da odglumiš neku scenu iz nje. Sve te ideje su načini na koje možeš biti jezički pametan.

UPOTREBA SOPSTVENIH REČI U PISANJU

Što više budeš čitao, možda ćeš više želeti da *pišeš* da bi ispričao svoje priče i izrazio sopstvene misli. Ljudi pišu na različite načine. Neki čuju ono što žele da napišu. Drugi vide stvari u glavi i pišu da bi predstavili ono što vide. Neki koriste svoja osećanja da bi pisali. Ostali pronalaze priče ili poeziju u događajima i ljudima oko sebe i o tome pišu.

Ono što ćeš možda otkriti kad počneš da pišeš jeste da poseduješ sopstveni glas – nešto što pisanje čini jedinstveno tvojim. Taj glas može da se pojavi bez obzira na to da li pišeš poeziju, priče ili samo dnevničke zapise. Taj glas će nastati iz onog što jesi i iz onoga što si činio.

Ne brini o tome kako tvoj glas zvuči kad pišeš i da li ga uopšte imaš. Najvažnije u pisanju je to što *pišeš*. Vrlo je lako izgubiti volju za pisanjem ako misliš da u tome uopšte nećeš biti dobar – čak i kad je to ono što zaista želiš da radiš. Takođe ti pažnju mogu da odvuču druge stvari... Zato prestani da igraš video igrice ili da sređuješ čarape i umesto toga počni da pišeš!

U redu je da pišeš o čemu god želiš – čak i o prvoj stvari koja ti padne na pamet. Nije važno da li je to voženje skejtborda, tvoj stariji brat, matematika ili sladoled od čokolade. Piši o nekoj temi oko pet minuta bez zastajanja. (Ne brini za pravopis i gramatiku. To uvek možeš naknadno da središ.)

Pošto istekne pet minuta, pročitaj šta si napisao. Nešto od toga je možda glupavo (a o sladoledu od čokolade si verovatno u nekom trenutku i prestao da pišeš). Ali verovatno u tvom pisanju ima i nekih interesantnih reči ili rečenica. Neke od njih mogu da postanu osnova za pesmu, priču ili esej. Ovaj proces se zove *slobodno pisanje*. Mnogi pisci ga koriste da bi započeli rad.

Evo još jednog načina da počneš da pišeš: prekini na nekoliko minuta šta god da radiš, i jednostavno se prepusti mislima. Ne moraš da misliš ni na šta određeno – šta god ti padne na pamet, dobro je. Prestani s tim posle nekoliko minuta i razmotri ono što si "čuo". Da li si čuo glas u svojoj glavi? Da li je to bio tvoj glas ili glas nekog drugog? Da li su to bile određene reči? Ili si u svesti uglavnom video slike ili si nešto osetio? Počni da pišeš o tome. Opiši šta je rekao glas, kako su izgledale slike ili kako si se osećao.

Na isti način kao što glumci mogu da posmatraju ljude oko sebe u potrazi za idejama, pisci slušaju o čemu se oko njih govori. Ako naučiš da dobro slušaš, možda ćeš dobiti ideje za pesme, ili će dijalozi u tvojim pričama biti bolji. Ako želiš da pišeš, ali nikako ne znaš o čemu, ima mnogo knjiga koje će ti pružiti polaznu temu.

Da li si znao?

Pisac Sol Belou, dobitnik Nobelove nagrade, govorio je da u sebi čuje čitave pasuse teksta, uključujući i znake interpunkcije! Pesnikinja Ejmi Lovel pisala je da u sebi ne čuje glas, već reči više doživljava nego što ih zapravo čuje.

OSTALI NAČINI DA SE BUDE JEZIČKI PAMETAN

Kao što vidiš, ima mnogo načina na koje možeš da budeš jezički pametan. To možeš da pokažeš i pišući ispravno, po pravopisnim i gramatičkim pravilima. Možda ti pravopis i gramatika nisu jače strane, ali zato umeš da pišeš zaista kreativne priče, koje sadrže divne prizore.

Da li si znao?

Spisateljica najviše objavljivanih detektivskih romana na svetu – Agata Kristi – imala je problema sa pravopisom i gramatikom. Širom sveta štampano je preko pola milijarde njenih knjiga!

Možda voliš da pišeš poeziju, ali ne i referate o pročitanoj knjizi. Možda voliš da pišeš eseje, ali ne i priče. Možda ti se dopada da vežbaš rukopis ne obraćajući naročitu pažnju na reči koje pišeš. Može se desiti da uživaš u pisanju, ali ne i u čitanju. Da bi bio jezički pametan, ne znači da moraš da voliš svaki oblik reči i njihove različite primene. Svako je jezički pametan na svoj jedinstveni način.

Možeš, na primer, da iskazuješ jezičku pamet kroz ljubav prema pojedinim rečima. Možda voliš da skupljaš omiljene reči, ili da tražiš one koje još ne znaš, ili da zadivljuješ ljude svojim znanjem veoma dugačkih reči. Ako bilo šta od ovoga podseća na tebe, onda

možeš da pokušaš da se baviš "arheologijom reči".

Možeš da "iskopavaš" čudne i teške reči i da otkrivaš odakle potiču i kako su tokom vremena bile upotrebljavane. (Najveći i najbolji rečnik engleskog jezika je *Oksfordski engleski rečnik* (OED), a najveći rečnik srpskog jezika je *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika* koji se od 1947. godine izrađuje u Institutu za srpski jezik Srpske akademije nauka i umetnosti. Do 2004. godine je izašlo 16 velikih tomova ovog tezaurusa (opsežnog rečnika), a očekuje se da će ih biti najmanje 30. Stiglo se do slova O, a u rukopisu je slovo P. To je srpsko-srpski rečnik u kojem će se nalaziti gotovo sve reči koje postoje u srpskom jeziku sa detaljnim definicijama koje objašnjavaju značenja i nijanse u značenjima. Dati su i podaci o gramatičkim osobinama reči, etimologija reči (njeno poreklo, iz kog jezika potiče), a sva značenja su potvrđena brojnim primerima iz književnih dela naših poznatih pisaca, ali i rečenicama iz zbirke reči koje su sakupljali ljudi iz različitih krajeva.

Rečnik srpskohrvatskog književnog jezika u 6 tomova, u izdanju Matice srpske, je potpuno završen i u njemu možeš naći značenja reči od A do Š, a uskoro se očekuje i *Jednotomni rečnik srpskog jezika*. - prim. red.)

Arheologija reči je zabavna, a takođe je zabavno i poigravanje zvukom reči. Isprobaj se na brzalicama, zagonetkama, kalamburima i rimama. Čitaj glasno pesme bez smisla ili ih sam piši. Pokušaj da smisliš reči koje zvuče kao ono što označavaju – to se zove *onomatopeja*. Mogao bi čak da sa svojim prijateljima izmisliš tajni jezik, koji bi se sastojao od reči i gestova koje samo vi razumete.

Reči mogu da budu zabava – ne samo lista novih izraza, diktati ili referati o pročitanim knjigama koje moraš da napišeš. Postati jezički pametan ne mora da bude zaduženje. Može da bude i ogromna avantura.

Ova reč se upotrebljava za izražavanje trijumfa ili otkrića.

Da li si znao?

Koja je najduža reč u rečniku? Zavisi kako na to gledaš. U jednom engleskom rečniku stoji da je to *superkalifradžilis-tikekspiatidoušs* (iz filma "Meri Popins"). Ako si raspoložen da uključimo i nazive bolesti, onda bi *pneumoultramicroscopic-silicovolcanoconiosis* bila najduža reč. Ali ako bi se računala i imena mesta, onda bi *Llanfairpwllgwyngyllgogerychwyrndrobwlllantysiliogogoch* (ime jednog sela u Velsu) bila najduža reč u rečniku.